

svojo tezo avtorica podkrepi z ugotovitvijo, da so italijanski voditelji v Trstu imeli z delavskim gibanjem in njegovim vodstvom v italijanski kraljevini le formalne stike, medtem ko so predstavniki slovenskega delavstva delovali vseskozi v sozvočju z vrhom slovenske socialdemokracije.

Tržaško zgodovinopisje je s pričujočim delom Marine Cattaruzze pridobilo izpopolnjen in izčrpen pregled začetkov in razvoja delavskega gibanja na Tržaškem in v Istri, ki je sad pretresa doslej že znane literature, a tudi obdelave še neraziskanih arhivskih fondov. K temi je avtorica pristopila široko in brez kakršnegakoli etnocentrizma. Na novo je pojasnila marsikateri aspekt tržaške politične preteklosti Trsta in pripomogla k celovitejšem poznavanju tržaške in istrske socialdemokracije. Nekatera vprašanja so sicer ostala še vedno nepojasnjena. Potrebno bi bilo, denimo, globlje zreti v odnose, ki so se spletali med Ljubljano, Trstom in Dunajem, ugotoviti v kolikšni meri so biografije posameznih voditeljev pogojevale politično usmerjenost stranke, kolikšen je bil razkorak med vodstvom in bazo v nacionalni naravnosti. Skratka, kot vsaka dobra študija tudi Cattaruzzina, ko odgovarja na mnogoteri vprašanja, odpira še nova.

Marta Verginella

Pavle Čelik, **Slovenski orožniki : 1918–1941**. Ljubljana : Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije, 2001. 435 strani.

Knjiga Pavla Čelika, nekdanjega policista in magistra sociologije, obravnava tematiko, ki doslej še ni bila raziskana. Njegova zgodovina slovenskega orožništva v prvi Jugoslaviji je dragocena že zaradi tega. Čeprav avtor v uvodu skromno trdi, da ni napisal znanstvene zgodovine, temveč le *poljudnostrokovni pregled*, lahko zatrdimo, da gre za temeljito raziskano in dobro napisano delo, ki bo nedvomno še dolgo uporabno in bo koristno izhodišče za prihodnje raziskave. Knjiga, ki ima več kot 400 strani, je razdeljena na dvajset poglavij in številna podpoglavja. Poleg tega je avtor napisal še predgovor in uvod, Stane Granda pa spremno besedo. Delo je opremljeno z bogatim slikovnim gradivom in več kakor 1000 opombami, žal pa ima le vsebinsko kazalo, ne pa tudi imenskega, stvarnega ali krajevnega. Prav tako manjka seznam uporabljenih virov in literature, ki ga nekoliko nadomešča vestno citiranje. Poleg tega ne bi bilo napak, če bi bila teritorialna organizacija orožništva (polki, postaje ...) prikazana na kakšnem zemljevidu.

V knjigi Čelik najprej predstavi upravno in samoupravno ureditev Slovenije, potem opiše prehod iz avstrijske v novo državo, predstavi razmerje med slovenstvom in jugoslovanstvom in orožniški službi, oriše pravne temelje orožništva in njegovo organiziranost. Piše še o načinih šolanja, ureditvi orožniškega življenja, socialnem položaju orožnikov, o različnih nalogah, ki so jih ti opravljali, in o nevarnostih, s katerimi so se pri tem srečevali. Na koncu oriše še službovanje v drugih delih Jugoslavije, položaj po kapitulaciji države in usodo orožnikov po letu 1945. Zanimiva podrobnost so izleti v policijsko zgodovino druge Jugoslavije in samostojne Slovenije. V glavnem so omejeni na opombe in so mestoma zelo koristni, čeprav ne vedno potrebni. Vsekakor bodo takšni, z osebno izkušnjo obogateni, ekskurzi zanimivo branje za raziskovalce novejšje zgodovine. Še najmanj nujni in uporabni se mi zdijo avtorjevi razmisleki o aktualni politični situaciji, ki so tu ali tam (gl. npr. tekst op. 52) zašli med opombe.

Pri raziskovanju je avtor uporabljal arhivsko gradivo iz Arhiva Republike Slovenije in arhiva Ministrstva za notranje zadeve, tedanje časnike in časopise, različne uradne liste in gradivo nekdanjih orožnikov ali njihovih potomcev. Nekoliko prereditko pa je posegel po zgodovinopisni literaturi, ki bi jo lahko še večkrat uporabil pri prikazu prehoda v novo državo, njene notranje ureditve in sorodnih že raziskanih tem. Žal je prav tu mnogokrat posegel po publicističnih člankih (iz Dela, Mladine, hrvaškega Globusa ...), ki ne morejo nadomestiti strokovne literature. Glede na to, kdaj je bila knjiga napisana, Čeliku seveda ne moremo zameriti, da ni pregledal gradiva iz beograjskih arhivov. Te bo moral – ko bodo laže dostopni – obiskati prihodnji raziskovalec.

V celoti je Čelik s pomočjo uporabljenih virov in literature napisal zelo uporabno monografijo. Kratka poglavja in podpoglavja ter priljuden jezik omogočajo lahkotno branje. Tu in tam bi sicer snov lahko razvrstil drugače in bil tako morda nekoliko bolj sistematičen, prav tako bi lahko izpustil ali skrajšal nekatere – sicer zanimive – zgodbe, ki se orožništva komajda dotikajo. Zdi se, da so ga na teh mestih zanimivi viri, ki jih je našel v arhivskih fondih, zapeljali stran od problematike. Toda v glavnem je iz arhivov izbrskal še kako važne podatke o delu orožništva in s tem o celotni slovenski družbi v obdobju

med obema vojnama. Posebno zanimive so se mi zdele epizode, ki govorijo o občasnem zelo močnem nasprotovanju prebivalstva državi. Čelik na primer opiše spopade orožnikov z domačini, ki so se izogibali vpoklicu v vojsko ali pa plačevanju trošarine. Pri takšnih incidentih je bilo neredko na obeh straneh uporabljeno strelno orožje in padle so tudi žrtve. Poleg tega so orožnike in politične oblasti skrbeli resnični in domnevni privrženci pokojne Avstrije. Dobrepoljska dolina je tako veljala za *Šušteršičevo-habsburško gnezdo* (vladi nasprotni naj bi bili celo tamkajšnji orožniki), poveljstvo ljubljanskega orožniškega polka pa so skrbele slike cesarja Franca Jožefa, ki so bojda še visele v mnogih zasebnih stanovanjih. Strah pred avstrijsko nostalgijo je včasih dosegel prav komične razsežnosti. Leta 1922 je Ivana Hribarja in pokrajinsko upravo prestrašila etiketa na šampanjskih steklenicah. Gornjeradgonska firma Clothar Bouvier je na njih namreč še vedno uporabljala krajevno oznako: *G. Radgona, Štajersko*. Pozneje, v času razcveta jugoslovanskega integralizma, so orožniki preštevali izobešene jugoslovanske in (prepovedane) slovenske, *plemenske* zastave. Seveda pa so se ves čas v glavnem ukvarjali s povsem običajnimi policijskimi opravili: iskali so storilce kaznivih dejanj, skrbeli za varen promet in za javni red.

Knjiga *Slovenski orožniki : 1918–1941* prinaša mnogo novih informacij o temi in poklicu, ki nista bili ravno v središču zanimanja raziskovalcev, in kljub navedenim pripombam jo lahko vsem, ki jih zanimajo orožniki in njihova zgodovina, le priporočim v branje.

Rok Stergar

B o ž o R e p e, Jutri je nov dan : Slovenci in razpad Jugoslavije. Ljubljana : Modrijan, 2002. 459 strani.

Knjige s tako vsebino ter obravnavanjem časa ter historičnega dogajanja, do katerega za marsikaterega zgodovinarja in laika še nimamo dovolj velike historične distance, si še ne tako dolgo tega v slovenskem zgodovinopisju ne bi mogli predstavljati. Mnogi zgodovinarji bi tako delo raje prepustili politologom, sociologom, antropologom in kar je še podobnih družboslovno-humanističnih strokovnjakov, ali pa kar spominom akterjev. Zato je še toliko bolj razveseljivo, da je v zadnjih dobrih dveh desetletjih, odkar smo se na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete začeli sistematično ukvarjati s tako imenovano povojno zgodovino, vendarle dozorelo tudi med zgodovinarji spoznanje, da je zgodovina vse, kar se je zgodilo do včeraj. S tem je tudi najbližja preteklost postala področje zgodovinarjevega dela. Več kot deset doktorjev znanosti, ki so v tem času, vsi iz te problematike, doktorirali na katedri za sodobno zgodovino Oddelka za zgodovino na FF, čeprav bi lahko študij opravili širom po svetu, so dokaz in garancija za dobro delo tudi v naprej. Velika večina, skupaj z avtorjem te knjige, sodi med najboljše poznavalce zgodovine tega časa. Ne bi smelo zveneti neskromno, če zapišem, da je k temu kar nekaj prispevalo tudi šolanje na FF.

Obsežna (459 strani) monografija nesporno vodilnega in najbolj plodovitega strokovnjaka za najnovejšo slovensko in jugoslovansko zgodovino pri nas, je napisana domala v celoti na primarnih virih in po temeljiti analizi, sintetično zajema tvarino. To mu je uspelo, kljub temu, da je ob tem v celoti opravil tudi pedagoško delo s študenti, od tistega najbolj elementarnega do podiplomskega, torej tistega, ki bojda bolj pristoji glavno-poklicnim raziskovalcem na inštitutih. Lotil pa se je teme, ki se je lotevajo le »najbolj hrabri« med zgodovinarji. Teme, o kateri ima vsak, ki je dogajanje opisano v knjigi so-doživljal svojo, »pravo« sliko. Zato ni dvoma, da bo imelo Repetovo delo množico potencialnih bralcev in kritikov. Ocenjevali ga bodo po tem, koliko se je njegova znanstvena resnica približala zgodovinskemu spominu večine. V celoti zagotovo ne, saj gre za dve nasprotujoči si pojmovni kategoriji, eno, ki je subjektivna in drugo, ki temelji na objektivizmu. Tega Repetovem delu ne manjka, saj sliko historičnega dogajanja prikazuje tako, kot se kaže iz virov. Kljub temu pa prepušča avtor, čeprav ima, kot odličen poznavalec obravnavane zgodovinske tematike do nje jasno opredeljena stališča, dokončno interpretacijo historičnega dogajanja bralcu. To je po mojem mnenju najpomembnejša metodološka vrednost Repetovega dela. V podatkovne podrobnosti njegovega dela se ne bom spuščal, saj najbrž ni dvoma, da jih bodo udeleženci tega dogajanja dopolnjevali in morebiti celo popravljali. Vsekakor pa so njegovi podatki, podatki primarnih virov, ki jim zgodovinar mora verjeti, če ni drugih enakovrednih na voljo. Časi, ko so le akterji zgodovinskega dogajanja imeli v lasti resnico in si bil dober zgodovinar le, če si zapisal njihovo resnico, pa so upam za nami.

Svojo knjigo je Repe poznavalsko razdelil v poglavja, ki zajemajo ključne vsebine naslovne problema-